

(Hekayə)

Güzgü maddi dünyanın ən problematik cisimlərindəndir. Düzəliş edək: cisim də yox, əşya. Yaxud şey. İlhamdır, ancaq həm də yaddaşsız-unutqan. Düzü, göyü göy yerində göstərəcək, Yeri – Yer. Uzağı – uzaq, yaxını – yaxın. Uzağı bir santimetr də əskilməz. Yaxını bir barmaq da uzatmaz. Dərinə dərin açıqlayar, dayazı – dayaz. Dağıqlıqda dünyanın bütün motor-texnikası onun yanında yalandır. Hər şey qəffədən onun kimi ola, ümumbəşəri xoşbəxtlik çatacaq baş verər.

Xoşbəxtlik insanlann bir-birinə hansı məsafədə dumasından, dağıq ünsiyyət ölçülərindən asılıdır.

Bir dəfə güzgüdə artezian quyunu seyr etmək istədim. Üzünü aşağı tutan kimi quyu düz xətt boyunca yuxarı getdi. Başdan-ayağa müəmma. Tükəndən-dimağacan siri-xuda bir iş. Mən elə adamam - heç kosmik dombalaqşmalara da təəccübünmürəm. Desələr, bir adam Aydan kəllə-mayallaq Himalay dağlarının kəlləsinə düşüb, bununla belə sağ qalıb, deyərəm, hə, olar, olar. Bu inanmaqlığın müsbət-mənfi cəhətlərini qoyuram bir qırağa. Söhbət güzgüdən gedir.

Mən uşaqlıqdan üzü bəri güzgü aşığıyəm və el boyda güzgüyəcə mat qalanam. Onda Şeytan işartısı var. Bu qənaətdəyəm də ki, elm hələ güzgü adında qlobal tapmacanı ağıllı-başlı öyrənməyib. Ən işıqlı güzgü də hələ qaranlıqdır. Az-çox araşdırılıbsa da, bir nəticə hasil olmayıb. Dissertant fiziklərdən, rastıma düşən bilikli müəllimlərdən çox soruşmuşam. Onlar da, nədənsə, gülə-gülə, ən azı gülümsəyər-gülümsəyər güzgüləri eksetmə səbəblərini, bu asan mexanizmi guya mənə izah ediblər. Yox, izahlar ağılıma batmayıb. Yəqin daha batmaz da.

İlk heyranlıq predmetləri ilk məhəbbət kimi tədqiqatə yatmır.

Məndə güzgülərə ilk heyranlıq ondan gözüme Günəş düşəndə başlayıb.

Gördüyünüz kimi, mən həyatda sadəliyə daha çox təəccüblənirəm, nəinki mürəkkəbliyə. Təəccübüm sadəliyə də tərs mütənəsibdir, mürəkkəbliyə də. Bir yandan da öz-özümə deyirəm: yox, burada tərs yox, əslində düz mütənəsiblik var. Sadəliyin dərinliyinə ensən, mürəkkəblik onun yanında yalan olar. Sadəlik heç də primitivlik demək deyil və bəlkə də mürəkkəbliyin kvadratı, hətta kubudur. Gəlin, bunu düstur şəklinə salaq: sadəlik = mürəkkəblik, üstü n. Sadəlik mürəkkəblikdən sonra gəlir, yəni ondan sonrakı mərhələdir. Mürəkkəblik sadəlikdən sadədir.

Axi, bu güzgülərdə maqnetizm niyə belə güclüdür? Orda-burda hər-lənib-fırlanır, hansı cəhənnəmdəse veyillənir, yene gəlib gözünü ona zilləyirsen.

Perpendikulyar isti baxışlarım güzgü səthindən həmişə soyuqluq duyub.

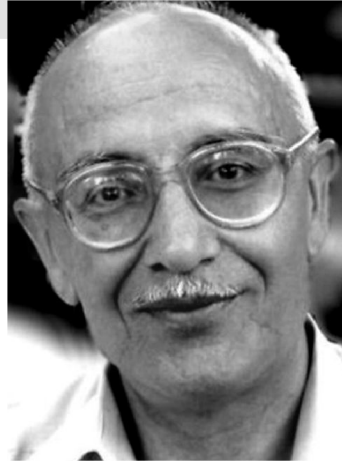
Hə, sən güzgüyə yox, onda özünə baxırsan. Özündəse - gözəlliyə. Suretindəki kifirliyin içində də gözəllik hüceyrələri axtarırsan. İnsan güzgülərdə həmişə gözəlliyə can atır. Yarımçığı bütöv, azı çox etmək istəyir. Güzgü də az aşın duzu deyil, bir növ, insanı gözəlliyə təhrik edir. Güzgülər bu mənada dünyanı gözəlləşdirir. Hər halda, məram xoşdur. Əlbəttə ki, güzgü evdə anturaj elementi deyil. Onun gözəl bir funksiyası var: qüsuru-çirkinini görünməz etməklilik. Bəşəriyyət güzgülərdə və güzgülərlə göyçəkləşir. Güzgülər Yer səthində estetikliyi artırır. Əslində ailələr də onun sayəsində çoxalır, insanlıq törəyib-artır.

Gözəlliklər bəşəriyyətin həyatında fermentativ rol oynayır.

Davam edirik. Baxırsan, ələşdirirsən - canlı deyil, lakin insanla rəftarında özünü canlı kimi aparır. De-

yəsən ki, insanpərvədir, adamın dili ağzında quruyar. Əksinə, əksərən insanpərvər deyil. Yeni onun insanı gözəlliyə təhrik etməsi də humanistlikdən irəli gəlir. Güzgü bəlkə də gözəllik xəttiylə insanı şəərə sürükləyir. Gözəllikdən sonrakı etap şərdir. Gözəlliklər olmasa, insan şərin ağuşuna belə asanlıqla düşməz. Onda şəer tez görüker, bəşər ondan çəkinər.

Açığı, gözəllik şəri görməyə qoymur. Bir sözlə, üzde xoş məram göstərən güzgü altdan-altından insana yamanlıq edir. Onun insana ən yüngül pisliliyi – heyatda-məişətdə işlərin düz getməməyidir. İşə bax, güzgün



sındısa, işin bitdi, qara gününü sal yada. Təcili tədbirlər görməsən, ya bir qəza baş verəcək, ya da gətdiyin yerdə qol-qıçın sınaacaq. Ola da bilər,



başına daş düşsün. Bəd ağızların deməsinə görə, preventiv tədbirlərin çox da xeyri olmur. Olacaq - olur. Şəhərdə travmatizmlər sınımış güzgülərdən törəyir. Travmatologiya institutunda köklü araşdırmalar aparılırsa, asanca görüker ki, hər sümüyü sınınan evində beş-üç gün evvel güzgü sınıb. Yeni sınınan güzgülərin sayı sümüük sınığı hadisələrinin sayına bərabərdir.

Bay, yadımdan çıxmışdı, qabaqlayıcı tədbir nə olmuş ola – güzgü qırıqlarını bir torbaya yığıb aparmaq, dörd yol ayrıncında qoymaq. Asanca bir iş. Deyim ki, bu inanc əsassız deyil, minillərin təcrübəsindən doğub. Düzü, cəmiyyətin bəzi məkrli və hoqqabaz qrupları belə şeyləri rədd edir. Ancaq nahaq. Adama deyərək: bəyəm danasan ki, obyektiv həqiqətləri danasan? Bu yasaqlarla insan təhqirə məruz qoyulur, onun düşüncələri etibarsız sayılır. Halbuki indi yasaq özü yasaqdır.

Güzgünün bu dünyaya İblis itələyib.

Gördünüz ki, bu hekayə "Güzgü" adlanır. Yazmağına mən onu çoxdan yazmışam, ancaq heç cür tamamlaya bilmirəm. Güzgünün öz iç səbəblərindəndə ki, prosesdə fasiləsiz surətdə fasilələr yaranır. Hekayənin bitməməsi də bir bədbəxtlik növdür. 12. VIII. 1996 - düzəliş və əlavələr

qurtarmasa, yazıldığı bu tarixdən etibarən də hekayənin adını qaralama olaraq saxlayacağam.

Tərs hekayənin cəzası onu qaralama adlandırmıqdır.

Kim də bu hekayəmi düzəlişsiz oxudusa, adım batdı.

Demək belə, hekayəmiz XX əsrdə yatıb, XXI-də oyanıb. Bəlkə elə adı "Güzgü" olduğundan ki, avtomatik kilidlənib. Güzgü faş olunmağından qorxub. Elə yazının üstündəki ada görə mənəm onu bitirməyimi istəməyib. O istəməyib, mən də istəməmişəm. Mənəm istəməməyim onun istəməməyinin təzahürü şəklində ortaya çıxıb. Məndə hər hansı

Rafiq Tağı

hekayə əsasən öz təşəbbüsüylə işıq üzü görür. Hekayələrim bir az şöhrətpərəst, ancaq insafən, həm də ictimaiyyətçidir. Onlarda sovetizm, kommunaçılıq cəhətləri də durur. Bir bu "Güzgü" istisnadır; yazılar-yazılmaz qapanıb. Özü də özü-özünü qapadı. Mənəm sonrakı mərhələdə icraçı funksiyam heçə endi. Yaxşı, tutalım, hekayəm özü tamamlanmaq istəməyib. Bə onda bu söz çeynəmələri - tryuizmlər nəyə lazım.

Eh-vay, yazılı hər şey şifahiyyə

Güzgü

daha yaxşı-rahət yaşamışam. Xoş və firavan. Əksinə, indi narahatam - pərişan və nigaran. Obrazlı desək, nigaranlıq dənizində gəmi kimi üz-məkdəyəm.

Güzgü kimi kəsici xarakterli bu "Güzgü"yə ürcah olandan işim leng gedir də. Hər şeyi alayanıncıq yazıram. Ortada kəsirəm. Bir hekayə - beş-üç cümlə, oday, vızıldatdım zibil qutusuna. Xəstə kimi dad bilmirəm.

"Güzgü"nün özünü nə ata bilirəm, nə də əlavələrini edib - bitirir. Axırına nöqtə tapılmır qoyam. Qorxum əbədiyyətə qüsurlarla getməyimdendir. Ya da bir hekayənin natamamlığıyla əbədiyyət əlimdən tamam çıxı bilər. Gör gəlib harda axşamladım. Yəqin "Güzgü" hərədən mənə qah-qah gülür də. Əlbəttə, onun istehzası anlaşılındı. Yəqin əmin-arxayındı ki, onsuz əbədiyyət mənəm yox, qəşəngce onun öz elindədir. Əbədiyyət haqqında düşünən kəs yaratdığından əlindən heç cür qurtula bilməz. Yazıçı öz yaratdığına girovuna çevrilir. Amma əbədiyyəti düşünməsən, yaşamağa nə varmış. Əbədiyyətə inanmaqdan daha üstün və sərfəlidir. Rahatlıq baxımından. Gərəklə qulağında sırğa edəsən: əbədiyyət yoxdur. Varsa da, müvəqqətidir. Yeni yarımçıq.

Masamın üstündəki güzgü hər ona baxanda mənə heveslə göstərir. Enli-açıq çöhrəsindəki təbəssümlə

mənəm teziten-tezsilinən realistik portretimi yapır. Onun bu hərəkəti həm də mənə tərifləməyə bənzəyir. "Bax, bu sənə, alqış sənə!" Mən də dəfən-dəfən elə bilərəm ki, bəlkə də ölmezəm.

Sonradan bu bəy tərifləri mənə qorxunc görünməyə başladı. Canıma birdən-birə vicvəcə düşdü. Güman ki, güzgü onun barəsində "Güzgü"ləki gəzişmələrim, ya gəvəzələmələrimdən xəbərdardır. Ay səni, key başım, boş qafam, onun mənə öymələri əsli-əslində müdhiş bir şeymiş! Artıq ürəyim səhihcə damıb: qarşıda mənə fəlakətlər gözləyir. Uzağa getməyə, elə öz evimin içindəki güzgü "Güzgü" hekayəsinin intiqamını məndən alacaq. Qalıb bunun haçanlığı, necəliy. Bu intiqamı mənəm "Güzgü" hekayəsini heç vaxt bitirməməyim şəklində də gözləmək olardı. Mən buna beşəlli razılıq verərdim. Papağımı göyə atar, qol qaldırın oynayardım. Olmasın bir hekayəm. Lap üçü olmasın. Beşi elə, yeddisi belə.

Həyatla müqayisədə əbədiyyətə gedəsi sənət əsərləri də mənəsizdir.

Elə san, yazmamışam onu. Qaralamasını da tullayaram gedər. 1996-yacan "Güzgü" yoxdu, yaşamırdım? Xoruz yoxdu, səhər açılmırdı? Axtarsan, "Güzgü"dən evvel mən

Sənətkarın əbədiyyəti imperativ ideologiyaların təzyiqinə tab gətirmir.

Hə, güzgü dolabın üstündə gah ələsinə durur, gah beləsinə. Sanki mənəmlə siçan-pişik oyunu oynayır. Pişik mənəm, siçan o. Pişik də siçanı tutdusa, neyləyəcək – happ edəcək. Mən güzgünü yere çaxıb sındırsam, dabanlarımla xıncımlasam belə, xeyri yoxdur. Güzgü qaş-göz oynada-oynada sanki hey mənə deyir: özün bilərsən, başqasını alacaqsan. Başqası da kimdir - yene elə mən, deyir. Mahiyyətə bir olan şeylər asanlıqla əvəzlənə bilər. Forma meğzi deyilməz. Forma bir aldanışdır.

Sınıq güzgü lupa kimi fəlakətləri böyüdü, onları gücləndirir, artırır.

Güzgülər mənəm dazlaşmağımın müşahidəçiləridir.

...Amma mən də yaman tərsəm ha. Köhnəmiş vərəqləri artıq çoxdan yumurta sansına çalan və qar ağıllığında təzə vərəqlər arasında keçmişlərin kollajını xatırladan hekayəmin ora-burasına əl gəzdirməkdən, üst-başını düzəldib irəli itələmək niyyətindən əl çəkmirəm. İnsafən, proqetə lazımdır. Vallah, heç qorxudan da yox. Ev bir qədər yüngülləşsin deyər. Ağır kilid açılar, ailə ocağının tilsimi sınımış olar. Bununla da "Güzgü"yə qalıb gələm. İndilikdə bu mənəm vəzifəm, müqəddəs borcumdur.

Yaxşı, onda gəlin hekayəni açaq, içinə baxaq. Bu giriş-başlanğıc yaman uzun çəkdi. Dəli ağılıma da ağıllı bir fikir gəlib. Hekayəni təqdim etməkdənsə, gəlsənə, onun məzmununu danışım, bununla da qurtarsın getsin. Onsuz məzmun elə hekayənin özü demək olacaq. Nəinki hekayə, lap eşşək boyda roman ola – hər bir əsər məzmunundan ibarətdir. Məzmununda yana bütün sözlər əfsanədir. Boşboğazlıqdır. Həm də bir daş altıda, bir daş üstədə - elə san, hekayə yazılmayıb da.

Çapa hazır "Güzgü" adında hekayənin düşər-düşməzi olar. Amma məzmunu danışmaqla bir gülləylə iki dovşan vuracağıq. Həm oxucu biləcək ki, guya belə bir hekayə var və əhvalat nədən ibarətdir, üstelik də, biz onda güzgüləri aldatmış, azdırmış olarıq. Qoy onların xata-balası bizdən uzaq olsun. Axi, hər halda, hekayə güzgü barəsindədir. Mən gördüyünüz-oxuduğunuz bu abzasın başından üzü aşağı artıq bu gənaətdəyəm ki, elə güzgüdəndə də yan qaçmılsan, "Güzgü"dən də. İlanın ağına da lənət, qarasına da.

Hə, qoy bu yazdığım, sadəcə, bir ədəbiyyatşünaslıq əsəri olsun. Güzgüdəndə tamam kənar bir şey. Noolsun ki, ortada yazılmış, ya hələ tam yazılmamış, lakin konturları cızılmış, güzgü haqqında olan "Güzgü" hekayəsidir.

Bu hekayə güzgü haqqında olmaya, heç "Güzgü" adlanmaya da bilirdi. Güzgü-müzgü ədəbiyyatşünaslığın predmeti deyil; belə şeylər ədəbiyyatşünaslığın qulağına girməz. Bu əsər xoruz haqqında olar, "Xoruz" adlanard, camış haqqında olardı - "Camış".

Bax, bu saat mənə ilişmək üçün heç bir əsas yoxdur. İnşallah, güzgü də, "Güzgü" də mənə sədəmə yetirməzlər. Haqqıçünə, mənəm güzgü-lük bir işim də yox. Əl atmışam otaqlarda tığ vuran qaralamalann, neynim ki bu çıxıb. Bambaşqa bir mövzu, tamam özgə bir hekayə də ələ keçə bilirdi. Kim istər başına bələlər açılınsın.

Görən, bəla havaskartan da olurmu?

Hələ mən güzgülərdən başıma gələn əvvəlki vəqifləri danışsam, tükələriniz biz-biz olar. Yoxsa bir-ikisini danışım? Danışdım...

(ardı gələn sayımızda)